

השערה בעניין יישוב צבאי יהודי בארץ קיריני

מאת

ש. אפל באום

היהודים הגיעו לראשונה לקיריני, לפי דברי יוסף בן מתתיהו⁽¹⁾, כאנשי חיל-מצב בחמש ערי הארץ. ידיעה דומה מוסר הוא לגבי מצרים⁽²⁾, ואף העדות הארכיאולוגית מאשרת, שאמנם היו אנשי צבא יהודיים באלכ-סנדריה במאה השלישית לפסה"נ⁽³⁾. אין כל ספק בדבר, שחילות-מצב כאלה היו במצרים גם במאה השנייה לפסה"נ (לאונטופוליס-חוניון)⁽⁴⁾. אין אנו יודעים אימתי חלה ראשית התיישבותם של אנשי-צבא יהודיים במצרים.

רמת קיריני המערבית

מקרא: (1) 200 מ' מעל פני הים (2) 500 מ' מעל פני הים (3) כבישים רומאיים (4) קי הדירוגים של הרמה (5) גבול איזור המעינות

Contra Apionem, II, 4, 44 (1)

Ant. XII, 1, 7-8 (2) : השוה אגרת אריסטואס, י"ב"ג.

Bulletin de la Société archéologique d'Alexandrie, IX, (1907), 35 sq. (3)

Ant. XIII, 3, יוספוס, (4)

שעליהם מעידים השמות *Castra Ivdaeorum*⁵) וכן אלה הנזכרים בפלסיון⁶). על רמת ארץ קיריני, במרחק של 27 ק"מ מערבית מן העיר ו-6 ק"מ מערבית מהכפר הקדום מסה, נמצא אתר יווני-רומאי, הנקרא עין (או קסר) טרגוניה, טרגוניה או טרכוניה⁷). לילידי המקום הוא מוכר גם כ"הרבת אל יאהוד". ראייה לכך, ששם זה הולם את המציאות ההיסטורית, היא דמות של מנורה חרותה עמוק בכביש קדום, שהוא חצוב בסלע במרחק קטן דרומית לאותו מקום⁸). כן תוארו קברים עתיקים חצובים בסלע, הנמצאים כאן, כקברי יהודים⁹). אפשר לעמוד על אפיו של יישוב זה מתוך העובדה, שבקרבתה של המנורה התגלתה אבן-ספר רומאית¹⁰), המנציחה את החזרת אדמת הציבור (*ager publicus*) לעם הרומאי על-ידי השליח אקיליוס סטרבון, שפעל בשנות 55—56 לסה"נ, בתקופת מלכותו של נירון. על הקשר בין יהודי ארץ קיריני לאדמות הציבור רומזים גם שני מסמכים אחרים¹¹). ה' *ager publicus* של קיריני היה מורכב על פי רוב מה- *οὐδαί* לשעבר של תלמי אפיון, שהועברו למדינה הרומאית¹²). ייתכן אפוא שראשיתו של היישוב היהודי הנדון חלה בתקופת המלכים לבית תלמי.

מאלף הוא מצבה הגיאוגרפי של עין טרכוניה. הנקודה נמצאת על קו הכביש הרומאי הראשי, המחבר את קיריני עם פטולמאס¹³), וכן בקצהו המערבי של מעבר טבעי דרך השטח המיוער מערבה מקיריני. כמו כן ניצבת

Not. Dig. Or. XXVIII, 2; *It. Anton.*, 75; *B. J.*; I, 9, 4; *An.* (5

XIV, 8, 2

(6 יוספוס, *Ant.* XIV, 9, 9

(7 קירינאיקה מפת 100,000: 1, חלק 2 (1942), 5036. שם הוא מופיע כ"עין טרגוניה";

428 (1931) *Enciclopedia Italiana* (Sv. Cirenaica) מביאה "טאורגוניה"; הביטוי

המקומי הוא "טרגוניה", או יותר נכון "טרכוניה".

(8 *Documenta di Africa Italiana*, II, *Cirenaica* i, fig. 106

(9 *Doc. Afr. Ital.* II, *Cir.*: השוה: *Archäologische Anzeige*, 1926, 450

104-5, figs. 128, i.

(10 *SEG.* IX, 352 = *Doc. Afr. Ital.* II, *Cir.* i, 129, no. 137

(11 *Ruggiero, Dizionario*: השוה: *CIL.* XIV. 2109; *CIG.* 5361, 11-12

(12 *Epigrafico* (1910) II, 1436; וכן "צ י ו ן" י"ט (1954), 28.

(13 *Tac. Ann.* XIV. 18

(13 השוה: *R. G. Goodchild, Tabula Imperii Romani*, H 134, *Cyrene*

(16 *pref.*, p. 16; (1954); וכן שם, המפה, לכביש הרומאי מקיריני לפטולמאס.

היא בנקודה המערבית הקיצונית ביותר של שלוחת הרמה, המשקיפה על פני דירוגה התיכוני (הלוסאיטה) בכיוון הים.

עין טרכונא נמצאת במרחק קטן צפונית־מזרחית מפתח הוואדי אל־כוף; זהו חבל ארץ פראי טרשי, שבו עובר ערוץ צר, שהיווה סכנה גדולה, הואיל ושימש מבוא נסתר לשבטי המדבר, ודרכו חדרו ללב הרמה מכיוון דרומי־מערבי. יתר על כן: חבל זה שימש מחסום טבעי בין חלקה המזרחי של הרמה לבין חלקה המערבי. עד כמה שרר מצב של אי־בטחון בשטח זה מעידה עובדת הימצאו במרחק של 6 ק"מ דרומית־מערבית מעין טרכונא, של גסר אבן אגדם, מן הגדולות ביותר במצודות של רומא בארץ קיריני¹⁴. תפקידה של מצודה זו היה להבטיח את המעבר, שכן המערות הרבות שבמקום היו עשויות לשמש מחבואים טבעיים לשודדים ולמיאשים. מצבה הטופוגראפית של עין טרכונא מתבלט ביתר בהירות לכשמגדירים אותו בהתאם לאיזורי ההתיישבות, כפי שנקבעו על־פי חלוקת המעיינות והבארות. והן הנקודה נמצאת בתריס הצפונית־מערבי הקיצוני של שטח המעיינות, המוגדר בקווי טרכונא־קיריני־אפולוניה־דרנה אל־פידיה־סלונטה¹⁵). במערב אין בארות ומעיינות באיזור זה עד אל־עאריב, ואילו במזרח האדמה פוריה היא. זו היא בשורה ראשונה עמדת־ספר המשתרעת על תריס. היתה זו נקודה אידיאלית לעדה של מתיישבים צבאיים.

אשר לשם עין טרכונא, מן הראוי להעיר, ששמות קדומים נשמרו פה ושם על פני הרמה הקירינאית עד היום הזה. והרי כמה דוגמות לכך: השם "קסר בלגרה"¹⁶, בקרבת זויה בידה, שומר על הכינוי העתיק של הזויה, מקום של יישוב יווני ורומאי — Βαλάρα. שירת מגא, שמוצאה מהשם מאגאס — אחיו של תלמי השני — נמצאת מזרחית מקיריני¹⁷). מנקרט, שם קשור במקום־קבורה יווני דרומית לבארקה, מקורו בוודא בשם היווני האישי Μενεκράτης¹⁸). נראה, שהשם נגרנס, כפר יווני־רומאי מזרחית

Bulletin of the American Institute of Archaeology, II (1910-11), (14

.P. Romanelli; *La Cirenaica romana*, (1943), 201; 136 and pl. XXXVIII

.F. Pantanelli, *Gli Risorsi Idrichi della Cirenaica*, (1940) השווה המפות ב-

16 (מפת קירינאיקה 1:100,000, חלק 2, 4997.

17 Pausanias, *Descr. Graec.* II, 26 (מפת קירינאיקה 1:100,000, חלק 2, 5048.

18 (מפת קירינאיקה 1:100,000, חלק 6 (טולמיטה—ברקה) 1574: השווה: G. Robert,

Hellenica IX (1950), 28, no. 4 a (Lydie)

לקיריני¹⁹), הוא שיבוש השם Ἀραλλή, המופיע ב"גיאוגראפיה" של תלמי. אפשר שמוצאו של השם עין חַרְגָה, הנמצאת בסביבת מסה²⁰) במרחק קצר מזרחית לעין טרכונא, הוא מהשם Ἰταγα, הרשום באותו חיבור. השם טרכונא מזכיר את הצורה הארמית של השם היווני, שניתן לחבל אל-לג'ה (שבחורן²¹). במקורות הארמיים — בתרגום אונקלוס ובילקוט שמעוני — הצורה היא טַרְכּוּנָא²²). אמנם בתרגום יונתן באה המלה טַרְגוּנָא. שאין צורה שניה זו פרי של שיבוש הכתיב בלבד למדים אנו מתוך הקבלות, שבהן נתחלף מקום הפת"ח והר"ש, למשל, ב"פרצוף", שמקורו במלה היוונית πτόσωπον; וב"פלטור" (שם באה הלמ"ד במקום ר"ש), שמקורו במלה היוונית πρατήρ. כן נמצאות הקבלות בערבית לצירוף בשלב מאוחר יותר של הסיום "ייה" לשמות, שבהם היה חסר תחילה, כגון: אדמה — אדמיה, גלגל — גלגוליה, גלים — גליה, פרוד — פרדיה. אפשר שסיום זה מקביל לסיום של הריבוי הארמי; ואם אמנם כך הדבר, הרי פירוש טרכוניא הוא "אנשי טרכונא"²³).

כן אפשר להביא ראיה נוספת לסברה, שיש קשר בין טרכונא של קיריני לטרכוניטיס. כידוע, היתה טרכוניטיס חבל ארץ פראי וסלעי, שבו נמצאו מערות מרובות מתחת לפני האדמה, ששימשו מקומות-מפלט לתושבים, שהתפרנסו על מעשי שוד ביישובי הסביבה²⁴). בשנת 23 לפנה"ס מסר אוגוסטוס את הארץ לידי הורדוס²⁵), מתוך הנחה, שהמלך היהודי יצליח להשליט שלום במקום; כאן יישב הורדוס בשנים 10—9 לפסה"נ 3000 מבני אדום²⁶), ובשנים 7—6 לפסה"נ — את עדת יהודי בבל, שהיו קשתים-פרשים, בפיקודו של זאמאריס²⁷).

19) מפת קירינאיקה 100,000: 1, חלק 2, 5874, Ptol. Geog. (Müller) IV, 6.

20) מפת קירינאיקה 100,000: 1, חלק 2, 5244, Ptol. שם.

21) ראה י. פרס, אנציקלופדיה של ארץ ישראל (1948) ב', עמ' 381.

22) תרגום יונתן (ארגוב), דברים, ג', ד'; י"ג—י"ד. ילקוט שמעוני, עקב, 874. מתקבל על הדעת, שהצורה הארמית הושפעה ע"י השם ארגוב, שהיא באה לתרגם, כפי שהעירה לי הגב' א. גרבל.

23) הנני אסיר תודה לגב' א. גרבל על עזרתה בבירור השאלות הפילולוגיות, שהתעוררו בקשר לשם "טרכונא".

24) Ant. XV, 10, יוספוס שם.

25) שם.

26) שם, XVI, 9, 2.

27) שם, XVII, 2, 1.

יש ברשותנו עדות על שימוש בפרשים-קשתים בארץ קיריני בתקופות היוונית והרומאית. בבית-המקדש הקדום ביותר של ארטמיס שבקיריני נתגלה לוח זהב מהמאה השישית או החמישית לפסה"ג, שעליו דמות של קשת-פרש, כנראה לובי²⁸). קשתות הלובים נזכרות בכתובות הפרעון מרנפתה (מהמאה השתי-עשרה לפסה"ג)²⁹ וכן בכתבי הרודוטוס (מהמאה החמישית)³⁰). בכלל זכו פרשי לוב לפרסום רב³¹). בצבא הרומאי היתה קיימת במאה הראשונה לספירה Cohors III Cyrenaica sagittariorum³². הסר-פר אריאנוס מעיד על השתתפותם של פרשים וכן קשתים מקיריני בכוחות רומא בקפדוקיה בראשית המאה השניה³³). לפי דברי האפיסקופוס סיס-ניוס³⁴), היתה בקיריני בסוף המאה הרביעית יחידת *ἰπποτόξοι* שמקום גיוסה או מקום חנייתה היה בבלגרי, היא זויה בידה, 13 ק"מ מזרחית מטרקונא³⁵). לפיכך כונתה היחידה בשם "בלגריטנאי". יוצא אפוא, שלא זו בלבד ששבטי לוב סיפקו גייסות של פרשים וקשתים לשורות הצבא הרומאי, אלא שהמפקדה הרומאית ראתה גם צורך להתמודד עם שבטי הארץ מתוך שימוש בטכסיסיהם שלהם. על-כן הופקדו בפרובינקיה בתקופה הרומאית יחידות של קשתים פרשים מאותו סוג³⁶).

Africa Italiana, IV, (1931), 191, 195, Fig. 120 (28)

J. H. Breasted, *Ancient Records of Egypt* (1927) III, para. (29

.579, 609

.O. Bates, *The Eastern Libyans* (1914), 145 השוה; VII, 69 (30

Strab. XVII, 835; Diod. III, 49, 3; XIV, 69; Caes., *Bell.* (31

Afr. VII

Année Epigraphique, 1869, 10 (32

.L. Cheeseman, *Auxilia of the Roman Army*, (1914), 62 (33

.Ep. 139 (34

Rend. dell'Accademia dei Lincei, XXVII — עיין על המקום הזה עיין (35

(1918) 356

38) אפשר לפרש את השם „באלאגריטאי“ ע"י העובדה, שהיחידה גויסה מתושבי מקום

זה, או שהיא חנתה שם. מתוך אגרתו היקליט של סיניסיוס אין לדעת היכן נכתבה, אם כי

בווראי לא בבלגרי, הואיל וסיניסיוס קובע, שבשעת הכתיבה נמצאים במחיצתו „כמה

באלאגריטאי“. ייתכן שה- *ἰπποτόξοι* חנו קודם בטרקונא, כי להרחקת יחידות צבא

רומאיות מנקודות, שהיו נתונות לחץ אויב חזק, לנקודות יותר בטוחות, אפשר למצוא הקבלות

באיוורים אחרים של הקיסרות הרומאית המאוחרת. כדוגמה לדבר יכול לשמש מקרה ה-

Supervenientes Petuarienses, יחידה אשר לפי הפרק הבריטי של ה- *Notitia Dignitatum*

יש לנו ידיעות על חניית יחידות צבא מסוריה בארץ קיריני במאה הראשונה לסה"נ. כתובות מאמצע המאה, שנמצאו באג'דביה⁽³⁷⁾, דרומית מפנגזי, וכן בזויה מסוס שעל גבול המדבר בדרום-מערב הארץ⁽³⁸⁾, נחרתו ע"י חיילים סוריים, ומקצתם היו ילידי העיר אפמיא. כמה חוקרים⁽³⁹⁾ ביקשו להסביר את נוכחותם של החיילים במקום זה על-ידי העובדה, שסולפיקוס קיריניוס היה מושל קיריני בתקופה שבין שנת 20 לפסה"נ לשנת 6 לסה"נ (קרוב לוודאי לאחר שנת 12 לפסה"נ)⁽⁴⁰⁾, ולאחר מכן שימש כנציב סוריה החל בשנת 6 לסה"נ. קשה לעמוד על ההגיון שבהסבר זה ואילו ברור הוא, שבזמן נציבותו של קיריניוס בסוריה נערך מפקד אוכלוסין באפמיא⁽⁴¹⁾ וכי חיילים מאותה עיר נמצאו לאחר מכן באג'דביה.

כמורכן יש ברשותנו שתי ידיעות, העשויות לשמש חיזוק-מה להש-רתנו על שליחת חיילות מטרכוניטיס לקיריני בעשרות השנים האחרונות של המאה הראשונה לפסה"נ. הורדוס קיבל את טרכונא בשנת 23 לפסה"נ, וסמוך לשנת 9 ביצע חילופי אוכלוסין בין חבל ארץ זה לארץ אדום, מתוך מגמה להשכין שלום בראשונה. מסיבה זו יישב בטרכונא 3000 בני אדום. במאה הראשונה לפני הספירה הנוצרית או לספירה זו מוצאים אנו אדומים בקיריני, שחרתו את שמותיהם במערת הפולחן של בודרש דרומית לעיר⁽⁴²⁾. קרוב לוודאי, שאלה היו חיילים; ועובדה זו פירושה,

---

(40) Occidentis הנה ב' *Derwentio* לאחר שהועברה מ' *Petuarria* (Brough) שעל חופו של שפך הנהר *Humber*. החשוף להתקפות, ל- *Malton* במרחק 51 ק"מ בפנים הארץ. העברת הבאלאגריסאי מטרכונא, הנמונה להתקפה, לבאלאגראי, או לאיזה מקום אחר, היתה עשויה להיות אנלוגיה.

.SEG. IX, ii, 773, 775, 781 (37)

(38) *JRS*. XLIII (1953), 76; השוה "צ'יון" י"ט (1954), 50. שני שמות רומזים

על האפשרות שהיו יהודים בין אנשי חיל המצב.

(39) *Ferri ap. Rivista di Tripolitania*, II (1925-26), 363 sqq.; השוה:

Romanelli, Cir. rom. 77

(40) על תקופת ממשלתו של קיריניוס בקיריני עיי' *Pauly-Wissowa-Kroll*

R. Syme, Roman; Realecyk. des Altertums. IV a (1931) cols. 822-43;

Camb. Anc. Hist. XI, (1936) 667-8; *Revolution* (1939) 399

Eph. Epig. IV (1881) 537-542; *Schürer, Gesch. Jud. Volk.* (41

.(1909) I, 32

Notizie Archeologiche del Ministerio dei Colonie, III, (1917), 99 (42)

שהורדוס היה מוכן לספק מגויסים או יחידות צבא מחוץ לגבולות ממלכתו. בדרך לא ידועה לנו השכיל ניקולאוס, איש דמשק, מזכירו הפרטי של הורדוס, ללמוד פרט ממנהגי הקבורה של הלובים⁽⁴³⁾. עדות לאותו מנהג (היינו, התזת ראש הגופה) נתגלתה בקבר יהודי מהמאה הראשונה לסה"נ⁽⁴⁴⁾ בטאוכיריה. הכתובות שנתגלו כאן רומזות על הימצאם של אנשי חיל-מצב יהודיים במקום⁽⁴⁵⁾.

לקביעת תקופתו של היישוב היהודי בעין טרכונא מסייעת לנו עדות ארכיאולוגית, והיא, שסמל המנורה נמצא לראשונה על מטבעות המלך אנטיגונוס מתתיהו משנות 40—37 לפסה"נ⁽⁴⁶⁾, לא קודם לכן. (סמל זה נמצא גם בגרסא, כשהוא הרות על שברי בניין של בית-כנסת, שחרב בשנת 68 לסה"נ)⁽⁴⁷⁾.

לסוף, מן האפשר הוא, שקיים כאן צירוף נסיבות מעניין. במאה הראשונה לפסה"נ הקדישו ה־ Ptolemaei Cyrenenses כתובת בלנוביום לכבוד פטרונוס A. Terentius Murena⁽⁴⁸⁾. שני צירי המשלחת אשר שמותיהם נחרתו בכתובת זו היו, כנראה, יהודים, ואחד מהם היה אזרח העיר פטולמאיס. ואילו Ptolemaei אלה היו, לפי סברה אחת, יושבי אדמותיו של בית תלמי, שנהפכו ל־ ager publicus בזמן שלטון רומא⁽⁴⁹⁾. אשר לפטרונוס, מכירים אנו שלושה Terentii Murena. אחד היה חתנו של מיקינס ושימש בתפקיד

.Müller, *Frag. Hist. Graec.*, 141 (13)

(14) "ציון", י"ט (1954), 31.

(15) SEG. IX, 440, 445; "ציון" שם, 26, הערה 17; 46, מס. 29-30.

(16) A. Reifenberg, *Israel's History in Coins* (1953), 9, השוה:

Goodenough. E. R. Goodenough, *Jewish Symbols*, IV (1953), 76-77

ההוכיח, שסמל המנורה אינו מופיע לפני החורבן (שנת 70), ואולם הוא נאלץ לשים לב למטבעות

אנטיגונוס ולאי-אלה הופעות על פני גלוסקאיות. הוא דוחה (בניגוד לעדות הארכיאולוגית) את

הדוגמה של בית-הכנסת של גרסא. (ראה הערה 47).

Bull. of the American School of Oriental Research, 87 (1942), 10-17 (17)

A. Terentio A. f. Varro/Murenae/Ptolemaei Cyrenae/Patrono/ (18)

διὰ προσβευτέρων / Ἰτθαλαμῶνος τοῦ Ἀπέλλα / Σίμων τοῦ Σίμωνος. *CIL*.

(Dessau, *ILS*, 897=) XIV. 2109

(19) כמו מציע *JRS*. XVII, 1927, 150, n. 2, T. Frank; השוה "ציון".

"י"ט, 28. אין כל הוכחה של ה־ civitas או πόλις ἢ כפי שיכולנו לצפות אילו היה כאן

עניין של העיר פטולמאיס.

של קונסול בשנת 23 לפסה"נ, שבה הוצא להורג על אשמת קשירת קשר נגד שלטון אוגוסטוס. אביו היה מכונה באותו שם, ומשערים, שאף סבו נקרא כך⁽⁵⁰⁾. כן ידוע איש רביעי בשם זה, ששימש אידליס לפני שנת 44 לפסה"נ והיה שליח (legatus) בשנת 48 לפסה"נ⁽⁵¹⁾. לעומת זה נזכר איש המשלחת אתתלמון בן אפלה, המופיע בכתובת לנוביום, גם ברשימת אפיבים (ἐπιβου) בפטולמאים, וזמנה הוא אמצע המאה הראשונה לפסה"נ⁽⁵¹⁾: הוא היה אפוא כבן 18 בזמן חריתת רשימה זו, ושליחותו כאיש מבוגר למורינה היתה הולמת ביותר את המאוחר מבין ארבעת בעלי שם זה. לכן, אם היה מורינה זה הקונסול, שביהן בשנת 23 לפסה"נ, בה בשנה גם הוצא עליו פסק-דין מוות, M. Terentius Varro אחר, כנראה אחיו⁽⁵²⁾, שמש באותה שנה כנציב (legatus) סוריה, והוא היה האחראי על העברת טרכוניטיס לידי הורדוס, לפי הוראות אוגוסטוס (23 לפסה"נ)⁽⁵²⁾. לעומת זה היה מושב זאמאריס ואנשיו בסביבת דפנאי של סוריה⁽⁵⁴⁾ C. Sentius Saturninus שמשל בסוריה בין שנות 9—6 לפסה"נ, ומדפנאי הועברו המתיישבים אחר כך לטרכוניטיס. לא היה זה אפוא, וארון נציב סוריה ששלח את הקבוצה המשוערת של יהודים מטרכוניטיס לקיריני, ובכל זאת ראוי לציין, שאחיו מורינה ניהל, כנראה, משא ומתן עם יהודים, שהתיישבו על אדמות הציבור של קיריני, בין שנות 49—23 לפסה"נ. בשנת 23 מסר וארון את טרכוניטיס בידי הורדוס, וזמן לא רב לאחר מכן מוצאים אנו יהודים יושבים על אדמת הציבור הקירינאית בנקודה הנקראת על-שם אותו חבל ארץ (ז"א טרכונא) שבסוריה. מכאן, יש להסיק, שאותה משלחת של Ptolemaei Cyrenenses נסעה לנוביום, כדי לבקש שיינקטו אמצעי הגנה בפני התפשטותם של

.Paully-Wissowa-Kroll, REA, Va, (1934), 706 sqq. (50)

T. R. S. Broughton, *The Magistrates of the Roman* (50

.People, (1952), II, 279, 322

(51) קביעת תאריך הכתובת כרוכה בקשי מסוים. השנה רשומה כ' Lxxε', היא 6 לפסה"נ

לפי „לוח אקטיום“, שנהגו להשתמש בו בקיריני, ואילו אין כל A. Terentius Murena מוכר לנו לאחר שנת 23 לפסה"נ, והנזכר על כתובת לנוביום היה איש חשוב. הגיוני אפוא להניח, שנקובה שנת רשימת האפיבים בפטולמאים לפי לוח המתחיל משנת היות קיריני לפרובינקיה רומאית, דהיינו, משנת 75 לספה"נ ושנתה אם כך, שנת 50 לפסה"נ.

(52) על שני הוארוניס, עיין Syme שם 329, 330, 338. 3.5

.Ant. XV. 10, 1 יוספוס (58)

(54) שם, XVII 2, 1

שבטי הלובים. אמנם מצב כזה מתאים בהחלט לשנים, שקדמו לשנת 20 לפסה"ג, כשנפתח המסע הגדול של צבאות רומא נגד שבטי הגרמנטס, המרמריקי והגאיטולי⁽⁵⁵⁾. ייתכן מאוד, שתכנית ההתיישבות היתה פרי חילוף ידיעות בין שני האחים Murena, האחד קונסול והשני מושל פרובינקיה בעל דרגה קונסולארית. אפשר לשער, שוארון לא הגשים תכנית זו לרגל הדחתו ממשרתו בעקבות המתת אחיו⁽⁵⁶⁾, אם כי העתק התכנית המוצעת נגנזו בתיקי משרדו על הנציב באנטיוכיה והוצא שוב משם לשם פעולה ע"י אחד מיורשיו — הוא סטורנינוס. אם נכונות מסקנות אלה, הרי הוגשמה התכנית בין השנים 7—4 לפסה"ג. ומפעלים מסוג זה התאימו יפה להלך-הרוחות הכללי בימים אלה. הורדוס החליף אוכלוסין בין טרכוניטיס לארץ אדום ושלה צבא מסוריה לאפריקה; בשנת 6 לסה"ג גירש קיריניוס את בני יטור ממצודותיהם ההרריות⁽⁵⁷⁾; אלה קנו להם שם מצוין כקשתים⁽⁵⁷⁾. וסיפקו לצבא הרומאי לפחות גודד קשתים אחד בתקופה שלפני הפלבנים⁽⁵⁸⁾. יש הקבלות בין מצרים התלמאי לבין מצרים הרומאית, המוכיחות שהיה נהוג לתת ליישובים של זרים, בין אם היו אלה חיילים או אזרחים, שמות של העמים שישדום, או שמות של הכפרים שמהם באו. כאלה היו השמות סמריה, מגדולה, כנענאין וסנדליון במצרים, שכולם היו יישובים של מהגרים סוריים⁽⁵⁹⁾. אפשר שמקרה דומה הוא היישוב מגדליס בארץ קיריני המזרחית⁽⁶⁰⁾.

⁽⁵⁵⁾ על מסע זה עיין *Camb. Anc. Hist.* XI. (1936), 667-8; Florus, II, 31

⁽⁵⁶⁾ Syme (שם, 388) מאמין, שהודה ממשרתו בסוריה משום שחדו בו, שהיה מעורב

בקנוניה המשוערת של אזיו.

⁽⁵⁷⁾ *Eph. Epig.* IV, 537 sqq.

⁽⁵⁸⁾ Cheeseman (182) *Auxilia*, מוכיר שני גודדי קשתים אשר ספקו אותם

לצבא הרומאי, השוה שם, 128, גם *Sonderschrift der Oesterreichen Arch. Institutes*, Band V, 1905, fig. 23

בקפודוקיה בזמן אדריאנוס (18) "Ἐκταξις". מעניין שהן פרשים-קשתים מבני יטור (Ituraei)

באזורים במצרים במאה ה' *Coh. I. Ituraeorum* מעניין שהן *Ἐκταξις* (18). *Not. Dig. Or.* XXVIII—2) *Castra Iudaeorum* ה' *Phil.* II, 112; השוה.

Caes. Bell. Afr. XX

⁽⁵⁹⁾ Cheeseman שם.

⁽⁶⁰⁾ א. ציריובר, יהודי מצרים בתקופה ההלניסטית והרומאית

לאור הפפירולוגיה, 1913) 22-8.

M. Norsa, G. Vitelli, *Il Papiro Vaticano 11*, (*Studi e Testi* no. 53, 60

1931) I, 35; IV, 12 / 15

„ציון" י"ט, 26, 48.

והרי סיכום הנושא שלנו :

טרכונא (או טרגונא) תופסת מקום על אדמות הלאום הרומאי, שהוא מתאים באופן גיאוגרפי לקבוצת מתיישבים צבאיים. יש עדות, שכאן ישבו יהודים בתקופה שלאחר שנת 40 לפסה"נ. שם הנקודה קשור, כנראה, עם ארץ טרכונא (טרכוניטיס) שבסוריה, שקיבלה קשתים־פרשים, יהודים, בעשר השנים האחרונות למאה הראשונה לפסה"נ. נוכחותם של קשתים מסוג זה בקיריני ידועה לנו מהזמן הקדום ביותר, ויחידה כזו חנתה בסביבת טרכונא במאה הרביעית לסה"נ. כמה ידיעות רומזות על כך, שבית הורדוס סיפק אנשי־צבא מחוץ לגבולות ממלכתו. בימי הורדוס עצמו נערכו התייעצויות בין רומא לסוריה על יישובם של אנשי טרכונא הסורית בקיריני. מציאותן של יחידות צבא סוריות בקיריני בתקופה זו הוכחה על־פי עדות בלתי־תלויה בנסיבות הנ"ל.